

Suvremeni ratovi u teoriji i praksi

Admiral flote

BRANKO MAMULA

Neka iskustva iz suvremenih ratova

Kvalifikativ „suvremen” u ovom radu daje se ratovima koji su vođeni sedamdesetih i osamdesetih godina ovog stoljeća, mada se pod pojmom „suvremen” podrazumijeva mnogo šire značenje od onog prema hronološkom kriteriju. Kada se kaže „suvremeni rat” misli se da rat, prema bitnim obilježjima (strukтури i karakteristikama snaga koje ga vode, načinu vođenja, strukтури i karakteristikama ratnih procesa itd.), slijedi bitne intencije vremena u kojem se vodi. To bi doista bilo tako ako bi međusobno ratovalе najrazvijenije zemlje. Kako to nije slučaj, pojam „suvremen” mora se reducirati na njegovo najuže značenje, odnosno jedino na vrijeme kada se rat vodio. To su razlozi zbog kojih suvremenim smatram sve ratove vođene u razdoblju od početka sedamdesetih godina do danas, bez obzira na to da li u bitnom značenju zadovoljavaju kriterij suvremenosti. Na osnovu analiza ratova, zna se da se neki „suvremeni ratovi” po načinu upotrebe snaga ne razlikuju od nekih ratova vođenih u prošlosti, iako zaraćene strane raspolažu tehničko-tehnološkim faktorom visokog nivoa, a razlozi za to su višestruki.

U analizu uvršćujem poglavlje o suvremenim ratovima, prije svega, zbog toga što mi je stalo do sagledavanja bitnih problema odbrane Jugoslavije u suvremenim uvjetima. Za temu o suvremenim ratovima i njezino mjesto u ovom radu takav cilj ima barem trostruko objašnjenje.

Prvo, Jugoslavija je dio međunarodne zajednice, pa stoga, posredno ili neposredno, mora primati razne utjecaje. Jedno od veoma uvjerljivih indikativnih područja stanja u tom okruženju, čiji smo mi dio, jeste neusahla ratna praksa. Činjenica da se u prosjeku vode oko tri rata godišnje (podatak nije toliko bitan koliko značenje te činjenice) svjedoči o tome da je rat učestala pojava i da je naše okruženje takvo da nam iz njega može prijetiti sasvim određena opasnost.

Drugo, suvremeni ratovi su neka vrsta eksperimenta za vladajuće ratne doktrine u kojima se provjeravaju svojstva novih oružja i efikasnost novih taktika.

Treće, općenarodni odbrambeni rat podrazumijeva temeljite i svestrane pripreme. One su za nas toliko značajne da izgleda, čak, da je strategija pripreme iznad strategije izvršenja, a do juče, tako reći, bilo je obrnuto, kako je s pravom tvrdio Napoleon. Da bismo se što temeljitije pripremili, moramo znati šta se novo događa u ratovodstvu.

Iz navedenih razloga pratimo i izučavamo suvremene ratove, težeći da otkrijemo nove tendencije u razvoju vojne tehnike, ratne vještine i strategijskih koncepcija zaraćenih strana, vrline i nedostatke u njihovom praktičkom realiziranju u ratnom procesu. Pomoću saznanja i pouka do kojih dolazimo unapređujemo našu teoriju i praksu općenarodne odbrane i društvene samozaštite. Pri tom se moraju uzimati u obzir raznovrsnost i različitost okolnosti u kojima se ratovi vode i načelna neponovljivost uvjeta u kojima su nastali i u kojima se vode i procesa koji čine njihov sadržaj i dinamiku.

Za ovu analizu i ovo razmatranje suvremenih ratova nameće se metodološki stav da saznanja do kojih smo došli istražujući i izučavajući, prateći i analizirajući mnoge ratove uopćimo u kategorijama našeg ratovodstva i naše ratne vještine — prije svega strategije.

Upućavanje svih do sada stečenih saznanja biće svrstano u nekoliko grupa, i to: vojno-politička iskustva, s težištem na izvjesnim promjenama koje se uočavaju u kompleksu odnosa rata i politike; vojnostrategijska iskustva, s težištem na vojnotehnološkim procesima strategijskog nivoa; iskustva iz domene logističke podrške. Takva opća shema iznošenja građe podrazumijeva da se tokom izlaganja pojedine grupe iskustava nešto konkretnije razrade, ali bez zanemarivanja činjenice da se radi o strategijskom nivou razmatranja.

Neke promjene u odnosu rata i politike kao iskustvo suvremenih ratova

Spajanje rata i politike u jedinstven politički proces

Klasično poimanje odnosa rata i politike, koje potiče od Klauzevica⁵², a koje su preuzeli i kritički obradili klasici marksizma, prvenstveno Lenjin, taj odnos definira kao odnos cilja i sredstva. Shodno tome, rat je sredstvo za ostvarivanje ciljeva koje mu odredi politika. Iako je nesumnjivo da i dalje ostaje dominantan takav odnos politike i rata, suvremeni ratovi su pokazali da se ta relacija mijenja i sve više dobija značenje integralnog političkog procesa. To, drugim riječima, znači da rat u svim aspektima, u svim fazama, a posebno u fazi priprema, postaje ne samo sredstvo već i sastavni dio, pa i činilac politike. Takav odnos politike i rata čini, u stvari, suštinu politike sa pozicija sile. U tom nizu različitih sredstava rat i politika (u kompleksu politike sa pozicije sile) stalno mijenjaju mjesto, odnosno rat se stapa s političkim procesom tako da se ne može precizno uočiti, niti odrediti gdje počinje i kada završava i ponovo počinje tzv. *čista politika*. Mnoštvo novih međurelacija upliće se u odnos rat — politika, komplicuje ga i zamagljuje. Te brojne međurelacije skraćuju distancu između rata i politike, koja je nekada bila veoma uočljiva, i još više ih čini međusobno uvjetovanima. Od priprema za rat, preko velikog broja međusobnih ratnih prijetnji učesnika sukoba, raznovrsnih oblika tzv. *specijalnog rata*, kojim se nastoji supstituirati otvorena oružana agresija, do direktne primjene oružane sile i utjecaja međunarodne javnosti, supersila, regionalnih sila i unutrašnjeg javnog mnjenja — sve su to međurelacije koje ne daju za pravo teoretičarima koji i dalje ostaju na pozicijama klasične definicije rata i njegovog odnosa prema politici. Višestruke su teorijske i praktičke implikacije toga stanja:

- rat u suvremenim uvjetima sve je teže istraživati kao naučni problem i sve teže pratiti kao praktičkopolički i vojni problem;
- u uvjetima u kojima se rat i politika miješaju i međusobno mijenjaju mjesta, stapajući se u jedinstven proces, rat se kao fenomen znatno proširuje. U njegovoj strukturi pojavljuje se mnoštvo novih oblika ispoljavanja, koji nekada nisu njemu pripadali. U njih treba ubrojiti učešće mnogih novih činilaca u ratnim procesima, prije svega snagu naroda i različitih oblika njihove oružane i neoru-

⁵² Klauzevic: *O ratu*, Redakcija *Vojnog dela*, prevod s njemačkog, Beograd, 1951.

žane borbe i otpora. Razumije se, to važi prevashodno za odbrambene, oslobodilačke i revolucionarne ratove. U takvim uvjetima izučavanje i istraživanje rata postaje interdisciplinarni problem, koji više nije moguće saznati cjelovito unutar jedne nauke, bez obzira na to koliko je i kako kompleksno i sistemno uređena. Stoga se svaki ratni proces i svaki rat moraju istraživati, pratiti, izučavati i analizirati multidisciplinarnim pristupom;

- na praktičnom, doktrinarnom planu to znači da se ratne pripreme izuzetno usložavaju i da se njihov značaj za odbrambenu sposobnost zemlje progresivno povećava. Nekada je za uspjeh u ratu bilo dovoljno dobro pripremiti i uvježbati vojsku, a danas nije dovoljno čak ni pripremiti vlastitu zemlju ako se za to ne stvore i neke pretpostavke na spoljnom planu;

- kako postaje sve složenija društvena pojava i kako se sve više stapa sa politikom u jedinstven proces, rat kao agresiju sve je teže identificirati i odvojiti od manje ili više legalnih ili nelegalnih oblika političkog, ideološkog, ekonomskog i vojnog pritiska. S obzirom na to, sve je teže pripremiti se za tako prošireni rat, ne samo zato što je složen, pa su pripreme kompleksnije, obimnije i teže, već i zato što nikakve prethodne pripreme ne moraju biti garancija da je i poduzeto sve ono što će omogućiti relativno pouzdan odgovor na sve ratne izazove i opasnosti.

Koliko god da je politika sa pozicija sile uvjetovana ratom i vojnim faktorom kao sastavnim dijelom toga jedinstvenog političkog procesa, ratovi vođeni u posljednje vrijeme, naročito najnoviji, jasno pokazuju da je rat i, kao najdrastičniji oblik društvenog sukoba, veoma ograničen politikom. Takav odnos značajno sužava prostor za slobodu vojne akcije. Najbriljantnije izvedena vojna akcija, ako nije obezbijeđena na spoljnopoličkom planu, može biti nesvrshodna, čak i kontraproduktivna, a najočigledniji primjer za to je izraelska agresija na Liban 1982. godine. U toj agresiji Izraelci su, bez sumnje, izveli uspješnu vojnu akciju — dobili su bitku ali su praktički izgubili rat. Njome ne samo da nisu ostvarili političke ciljeve kojima su težili već su se završetkom rata i udaljili od njih više nego ikada ranije. Štaviše, doveli su u pitanje svoj ionako loš politički ugled i položaj u svijetu, pa i u očima svojih saveznika i zaštitnika.

Drugi, isto tako očit primjer, koji potvrđuje tezu da je rat „okovan” politikom, jeste argentinsko-britanski sukob oko Foklendskih otoka 1982. godine. Argentinci su, koristeći iznenađenje, uspjeli izvesti uspješnu vojnu akciju na Foklendske otoke, ali nisu pripremili svjetsko javno mnjenje da prihvati tu akciju i da konsolidiraju

osvojene pozicije. Pri tome, manje je značajno koliko je bila realna politička procjena Argentine o ponašanju svijeta prema njoj, a osobito britanskih saveznika (u prvom redu SAD). Radi se, prije svega, o tome da u uvjetima odsustva svestrane podrške svjetskog javnog mnjenja, prevashodno njegovog najutjecajnijeg dijela, tako riskantna i krupna vojna akcija nije mogla biti uspješna. Posljedica toga bio je, kao što je poznato, dramatičan, gotovo tragičan vojni epilog.

Ta zakonomjernost o uslovljenosti vojnih akcija stanjem i reagiranjem svjetskog javnog mnjenja ispoljila se, isto tako na očigledan način, i u izraelsko-anglo-francuskoj agresiji na Egipat 1956. godine. I ta agresija vojnički je izvedena briljantno, ali je, ipak, bila osuđena na propast zbog toga što nije bila politički podržana od svjetske javnosti, pa ni od najbližih agresorovih saveznika.

Internacionalizacija rata i pitanje ratnog savezništva

Za razmatranje tog pitanja osobito je značajan prostor gdje se ratovi vode, ko su zaraćene strane i ko je saveznik. Od svega toga ipak je najznačajnije ponašanje supersila prema sukobu uopće i, posebno, prema zaraćenim stranama.

Lokacija prostora na kojem se vode suvremeni ratovi dobro je poznata. Radi se o području tzv. *trećeg svijeta*, i to uglavnom onom gdje strategijski interesi supersila još nisu dovoljno izdiferencirani. Ili, ako i jesu, suprotna strana želi da iniciranjem sukoba okupira pažnju glavnog protivnika i stvori sebi prostor za slobodu akcije u drugom regionu ili, pak, traži mogućnost za preotimanje nekih pozicija.

Prema nekim podacima, više od 50% svih lokalnih ratova vođeno je na tlu Afrike. Ilustracije radi, napominjemo da su od 17 ratova vođenih između 1978. i 1982. godine dva vođena na Dalekom istoku; tri na Srednjem istoku i širem području Indijskog okeana; četiri na Bliskom istoku; tri na jugu i „rogu“ Afrike; dva u centralnoj i zapadnoj Africi; dva u centralnoj Americi i jedan u Južnoj Americi.

Nijedan od suvremenih ratova nije ostao u granicama zaraćenih strana, već se neizostavno internacionalizirao. Domen, obim i intenzitet te internacionalizacije svakako su različiti od jednog do drugog ratnog slučaja i od jedne do druge zainteresirane države, ali je internacionalizacija činjenica koju, kao iskustvo, treba ozbiljno uzimati u obzir. Uzrok internacionalizacije je sveopća povezanost i međuzavisnost svijeta, na jednoj, i zainteresiranost velikih

sila za ishod ratnih sukoba i za utjecaj tih ratova na njihov geostrategijski položaj na regionalnom i lokalnom planu, na drugoj strani. Svemu tome pogoduju neriješena pitanja u odnosima među zemljama „trećeg svijeta”, a i podudarnost interesa velikih sila i interesa pojedinih zemalja koje žele da se nametnu kao regionalni hegemoni. Kao takve, one postaju posrednik geostrategijskih interesa velikih sila i spremne su da za te interese (razumije se, i za vlastite) u svojim regionima vode predstavničke ratove.

U vezi sa tim aspektom internacionalizacije i proširivanja ratnih sukoba, treba uočiti i analizirati neke promjene koje nastaju u sferi *ratnog savezništva*. U navedenim skorašnjim ratovima, kao i u mnogim drugim u daljnjoj i bližoj prošlosti, pokazalo se tačnim da su velike sile u savezničkim odnosima prema zaraćenim stranama motivirane, prevashodno, svojim političkim i strategijskim interesima. O tome nedvosmisleno svjedoči tzv. *dozirano savezničko ponašanje supersila* u tim ratovima. To se može tvrditi čak i za neke zemlje koje su se zaklinjale u „bratsku” solidarnost s nekom od zaraćenih strana. Svjedoci smo činjenice da su Palestinci u navedenoj izraelskoj agresiji na Liban ostavljeni na cjedilu i prepušteni sami sebi i svojoj sudbini, iako se arapski svijet međusobno gotovo pocijepao utrkujući se ko im je bliži i solidarniji. Odnosi sa supersilama i međusobni odnosi i interes u regionu, u Africi i na Bliskom istoku toliko su ih blokirali da se, praktički, nisu čestito ni oglasili sve dotle dok im neposredno nisu bili ugroženi vlastiti interesi. Sličnu sudbinu doživjeli su i Argentinci u sukobu sa Velikom Britanijom oko Foklendskih otoka, bez obzira na to što su formalno pripadali interameričkom savezu.

Drugi smjer internacionalizacije suvremenih ratova sastoji se u principijelno konstruktivnom odnosu mnogih direktno nezainteresovanih zemalja prema žrtvi agresije. Takav stav izražavaju miroljubive zemlje i progresivne snage svijeta, koje formiraju (organiziranjem i spontanim metodima) veoma snažan front osude agresora i agresije. To je pouzdan znak da agresivne imperijalističke i hegemonističke snage više ne mogu ići u osvajačke pohode, porobljavati i otimati tuđe teritorije, nasilno mijenjati granice itd., a da ne dožive snažnu osudu progresivnog i slobodoljubivog svjetskog javnog mnjenja.

Sadržaji osude, na jednoj, i podrške zaraćenim stranama, na drugoj strani, veoma su različiti. Prije svega, radi se o moralnoj osudi agresora, što nije bez utjecaja na njegov kasniji vojno-politički položaj, pa čak i u samom tom ratnom sukobu, niti bez utjecaja na njegov ishod, kao i o političkim i diplomatskim aktivnostima radi

obustave agresije. Na drugoj strani, na razne načine se pruža podrška zemljama čiji su nezavisnost i teritorijalni integritet ugroženi (materijalna pomoć, uključujući i ratnu tehniku i naoružanje, zbrinjavanje izbjeglica i ranjenika, ustupanje dijela matične teritorije za prihvrat snaga koje ne mogu opstati na ratištu, za obuku i smještaj jedinica i dr.). Treba uočiti da se obim te pomoći i podrške žrtvi agresije kreće do granice do koje nema rizika od direktne oružane konfrontacije s drugom stranom.

Pouka za nas iz tih događaja i opća pouka koja zakonomjerno djeluje na svjetskom planu jeste da se u odbrani zemlje treba osloniti prvenstveno na vlastite snage i mogućnosti, ne uzdajući se pretjerano u pomoć sa strane. Naravno, to ne znači da pomoć prijatelja nije dobrodošla, ali je izvjesno da će ona biti determinirana vlastitim odbrambenim sposobnostima i uspješnošću odbrane vlastitim snagama. *Slabima i nespremima malo ko pomaže.*

Utjecaj opće svjetske vojno-političke situacije na mogućnost izbijanja rata

Zaoštrena opća svjetska situacija, okupiranost svjetskog javnog mnjenja mnoštvom „vrućih“ kriznih žarišta i ratnih sukoba, a osobito angažiranost i zainteresiranost supersila u već postojećim ratnim sukobima negativno utječe na integralnu bezbjednost svake zemlje i pogoduje otpočinjanju novih zaošttravanja i oružanih sukoba. To se osobito odnosi na zemlje koje u svom regionu imaju jasno identificiranog i već od ranije eksponiranog potencijalnog agresora.

Izraelci su iskoristili za pokretanje agresije protiv Libana i Palestinskog oslobodilačkog pokreta trenutak kada je izgledalo da je svijet previše zaokupljen drugim velikim svjetskim problemima, kao što su: opće zaošttravanje u odnosima SAD i SSSR-a, iransko-irački rat, sukob oko Foklendskih otoka, unutrašnji nemiri u Siriji, aktiviranje krize u Poljskoj, problem Avganistana i Kambodžije, nejedinstvo arapskog svijeta, zastoje u radu Konferencije o evropskoj bezbjednosti i suradnji, i dr. Očevidno je da su računali s tim da takvo stanje u međunarodnim odnosima otvara širi prostor za akciju na vojnom planu. Takav rezon nije lišen svake logike, iako je očevidno da su se preračunali. Greške u procjenama nisu nove. Dešavale su se i u prošlosti, a ne mogu se isključiti ni u budućnosti. Međutim, greška koju je učinio Izrael u procjeni izbora trenutka izvršenja agresije, kao i greške koje su učinili Argentinci (ne radi se o istom tipu pogrešne procjene, ali imaju i ponešto zajedničko), ne umanjuje zna-

čenje navedene pouke o tome da su suvremeni ratovi pokazali da loša opća međunarodna situacija nepovoljno utječe na integralnu bezbjednost svih zemalja koje se potencijalno mogu naći u ratnom sukobu ili su već u nekom od ratnih žarišta.

Kao zaključak, na osnovu pouka iz suvremenih ratova, može se istaći da su svi ti ratovi, i odnosi koji u njima i u vezi s njima nastaju, pokazali da je svjetski mir nedeljiv i da svi subjekti međunarodne zajednice sve više postaju svjesni opasnosti po mir od zaoštavanja i sukoba u bilo kom regionu svijeta.

Neka vojnostrategijska iskustva iz suvremenih ratova

U okviru tog pitanja analiziraće se neka vojnostrategijska iskustva iz suvremenih ratova koja se odnose na pripremu i vođenje ratnih dejstava. Između ostalih, to su: strategija pripreme i njezin utjecaj na mogućnost postizanja strategijskog iznenađenja; neke karakteristike borbenih dejstava u suvremenim ratovima; odnos između osnovnih vidova dejstava; iskustva u vođenju protuoklopne, protuvazdušne i protudesantne borbe. Iskustva će biti samo djelimično elaborirana.

Strategija priprema za rat i mogućnosti za postizanje strategijskog i operativnog iznenađenja

Strategija se danas ne ogleda isključivo u njezinom neposrednom izvršenju, već, sve više, i u njezinoj pripremi. Oдавно se nazire porast značaja tog strategijskog principa, a to postaje sve očividnije zbog uvlačenja u ratne procese i ratna dejstva sve većeg broja tzv. *nevojnih činilaca* i povećanja intenziteta ratnih dejstava. Na drugoj strani, ratovi su, osim ostalog, sudari raznih doktrina zaraćenih strana. Uobičajeno je da svaki agresor nastoji nametnuti tzv. *munjevitog rat* i rješavajuće bitke (operacije) odmah na početku rata, da bi na taj način tukao glavne snage branioca i tako stvorio uvjete za konačnu pobjedu u ratu. Branilac, pak, čini obrnuto: odlaže rješavajuće bitke sve dok ne stvori povoljne uvjete za to, a prije svega povoljan odnos snaga. Suprotnost tih doktrina odavno je poznata. Ističem je stoga da bih postavio tezu o izvanrednom značaju pripremljenosti za rat i u jednom i u drugom slučaju: (a) s jedne strane, ostvarivanje doktrine munjevitog rata podrazumijeva izvanrednu tehničko-tehnološku opremljenost svih elemenata oružanih snaga, kao sistema, odgovarajućom količinom i kvalitetom

oružja i ratne tehnike, kao preduslov velike vatrene i udarne moći, borbene i strategijske pokretljivosti, zatim izvanrednu uvježbanost ljudi u rukovanju tehničkim sistemima u posebnim prostornim uvjetima, te u rukovođenju i komandovanju jedinicama i štabovima u borbenim dejstvima; (b) ostvarivanje doktrine dugotrajnog rata, s druge strane, dopušta nešto niži stepen tehničko-tehnološke opremljenosti oružanih snaga branioca, ali zahtijeva adekvatnu organizaciju, visok stepen samostalnosti, obučenosti i osposobljenosti pojedinaca, jedinica i komandi — štabova da vještim manevriranjem na bojištu, vojištu i ratištu izbjegnu odlučujuće sudare, ali da ostanu neporaženi i sačuvaju snage za nastupajuće odlučujuće bitke. Također je značajno ostvariti visok stepen pripremljenosti i osposobljenosti cjelokupnog sistema društva, svih njegovih elemenata, za borbu i otpor u dugotrajnom ratu, za preživljavanje početnih udara koji izazivaju masovna razaranja, šokove i velike gubitke. Riječju, strategija pripreme i u jednoj i u drugoj doktrini zauzima centralno mjesto. Iskustva iz suvremenih ratova pokazuju da se radi o univerzalnom strategijskom principu, koji ima zakonomjerno značenje za svaku strategiju i doktrinu u budućnosti.

Pripreme za rat su najčešće dugotrajne, ali su uvijek sveobuhvatne — političke, ekonomske, materijalno-tehničke, psihološko-propagandne i, osobito, vojnostručne. Scenarij priprema za agresiju može biti veoma različit, što zavisi od konkretnih uvjeta u kojima se planiraju priprema i vođenje rata. Načelna shema toga modela mogla bi se grubo skicirati na slijedeći način:

- svestrane prethodne ekonomske i materijalno-tehničke, organizacijske i druge pripreme zemlje i njezinih oružanih snaga za rat uopće, što se ne mora vezati ni za jednu konkretnu agresiju, jer spadaju u normalne aktivnosti svake zemlje na jačanju odbrambene moći, pa to može ostati i neidentificirano kao priprema agresije;

- svestrano „omekšavanje” buduće „žrtve” agresije najrazličitijim oblicima specijalnog djelovanja (ili, kako se to danas stručno kaže — „specijalnog rata”). Cilj je produbiti i zaoštriti ekonomske, klasno-socijalne, nacionalne, etničke, vjerske i druge suprotnosti u zemlji koja se želi napasti. Na međunarodnom planu provociraju se sukobi buduće „žrtve” agresije s drugim zemljama istog regiona ili s onima čija pomoć može utjecati na krajnji ishod rata. Osnovni cilj kojem agresor teži jeste da stvori pretpostavke za političku i ekonomsku izolaciju i blokadu „žrtve” agresije od zemalja i snaga koje bi joj mogle pružiti pomoć i utjecati na ishod ratnih dejstava. Razumije se, izolacije u apsolutnom smislu nema, niti je zamisliva u suvremenim uvjetima razvijenosti komunikacijskih sistema, ali agre-

sor će svakako pokušati da je ostvari, pa makar u tome i ne uspio u potpunosti;

● posebno su značajne čiste vojnostrategijske pripreme oružanih snaga za otpočinjanje i izvršenje agresije. One se ne odnose samo na prikupljanje podataka o protivnikovim oružanim snagama, njihovom rasporedu i borbenim mogućnostima i, analogno tome, na izradu preciznih planova za izvođenje operacija, mada je i to izuzetno značajno u ukupnoj strategiji ratnih priprema. Uporedo s tim, preduzimaju se brojne konkretne mjere za pripremu određenih jedinica, komandi i štabova za određenu vrstu dejstava i po objektima koji su identični ili veoma slični onima protiv kojih treba dejstvovati. Radi se, dakle, o raznim vrstama simulacionih, vježbovnih modela, na kojima se, praktički, do detalja i do automatizma uvježbavaju pojedinci, grupe i čitavi sistemi — organizacijski i tehnički, za izvršavanje predstojećih zadataka, čak na poligonima identičnim budućim operacijskim prostorijama.

U vezi sa tim, veoma je ilustrativan primjer Izraela. Prema nekim podacima, on se sedam godina pripremao za agresiju na Liban 1982. godine, računajući i na sirijske snage angažirane u Libanu, kao i na mogućnost otvorenog sukoba sa Sirijom izvan granica Libana. Skoro godinu dana prije početka agresije pripremao je svoje oružane snage u pustinjskoj oblasti Negev, u sličnom ambijentu i na identičnim objektima napada kakvi ga očekuju u Libanu. Do detalja su uvježbavane oklopno-mehanizirane snage u zauzimanju objekata i naseljenih mjesta na planinskim pravcima, a posebna pažnja je posvećena organiziranju sadejstva i rukovođenju i komandovanju. Uz ostale neophodne pretpostavke, Izrael je tako detaljnim operativnim pripremama osigurao visok stepen efikasnosti i uspješnosti svoje vojne akcije u Libanu i, svakako, potvrdio značaj strategije priprema za uspjeh u ratu.

Kad je riječ o značaju priprema uopće i posebno u vezi sa težnjom da se ostvari iznenađenje, treba reći da je i Izrael to iskusio na vlastitoj koži u izraelsko-egipatsko-sirijskom ratu 1973. godine. Zahvaljujući dugotrajnim i temeljitim pripremama, oružane snage Egipta u jednom naletu su savladale utvrđenu Bar-Lev liniju na Sueckom kanalu, koju su Izraelci vrednovali skoro kao Francuzi Mažinovljevu liniju, koju su izgradili prije drugog svjetskog rata. U tom primjeru značajno je uočiti i to da su egipatske snage ne samo uvježbavale postupke u savlađivanju te linije tako reći do automatizma već su, u okviru tih priprema, putem mnogobrojnih vježbi u toku nekoliko godina izvršile, na skriven način, na očigled protivnika, i koncentraciju snaga i početni operativni raspored.

Posljedice zanemarivanja strategije priprema potvrđuje navedeni argentinsko-britanski sukob oko Foklendskih otoka. I jedna i druga strana pogrešno su procijenile suprotnu stranu i doživjele neuspjeh vojne akcije u određenom dijelu ratnog procesa. Na stratezijskom planu, Argentina nije pripremila snage koje će biti dovoljno jake da konsoliduju početni uspjeh — uspješnu invaziju Foklendskih otoka, niti je imala razrađen plan o tome šta treba činiti nakon ostvarenog početnog uspjeha. Na drugoj strani, Britanci nisu izvršili odgovarajuće stratezijske pripreme za sprečavanje početnog uspjeha Argentinaca, ali su zato dovoljno brzo i veoma efikasno (razumije se, uz sve pogodnosti članstva u NATO i savezništva sa SAD) pripremili i izveli vojnu akciju preotimanja Foklendskih otoka.

Pripreme su jednako značajne i za žrtvu agresije. Očevidno je da su pripreme Argentinaca za otpor britanskoj invaziji bile nedovoljne, pa je njihova vojna akcija bila unaprijed osuđena na propast. Neadekvatnost priprema Sirijaca u dolini Al-Bika, na jednoj, i pripremljenost Palestinaca i dijela libanskih snaga za odbranu Bejruta, na drugoj strani, potvrdile su značaj strategije pripreme, Tih i sličnih primjera koji strategiju priprema potvrđuju kao značajan stratezijski princip u suvremenim ratovima bilo je mnogo. Stoga se taj princip može smatrati jednim od najznačajnijih potvrđenih iskustava iz suvremenih ratova.

Suvremeni ratovi, u vezi sa mogućnošću ostvarivanja stratezijskog i operativnog iznenađenja, potvrđuju da je iznenađenje postizano i na stratezijskom i na operativnom nivou. Iznenađenje je bilo češće u toku agresije nego na njezinom početku, jer se, ipak, kako-tako, uspijevalo doći do podataka o neposrednim pripremama za agresiju. Istina, Izrael je Liban, Siriju i Palestince iznenadio vremenom otpočinjanja agresije. Iako se agresija očekivala, računalo se da je opća svjetska situacija takva da joj još jedan rat neće trebati. Upravo to je iskoristio Izrael i iznenadio Liban, a donekle i svjetsku javnost. Isto tako, može se reći da je i Argentina iznenadila Veliku Britaniju, jer je nedovoljno pripremljena morala da preduzme vojnu akciju, što je i rezultiralo njezinim početnim uspjehom.

Inače, mnogo je češće iznenađenje na operativnom i taktičkom nivou. Suvremeni ratovi pokazuju da se ti niži nivoi iznenađenja postižu neočekivanom upotrebom nekog borbenog sistema (na primjer, upotreba bespilotnih letjelica u dolini Al-Bika i paralisanje sirijskih raketnih sistema za protuvazdušnu odbranu i dr.), neočekivano snažan otpor snaga (na primjer, spremnost Palestinaca i Libanaca da brane Bejrut) itd. Značajnije od toga kako se postiže iznenađenje i ko ga postiže jeste uočavanje činjenice da je zemlju koja je unapri-

jed dobro pripremljena za rat, koja prati, proučava i analizira postupke i mjere potencijalnog agresora i koja je odlučna i organizirana da se svim snagama i sredstvima suprotstavi agresoru veoma teško strateški iznenaditi, mada nije ni to isključeno. Ona, pak, koja dozvoli da bude iznenađena, vodi rat i ratna dejstva pod mnogo težim uvjetima i s umanjenim izgledima za njegovo uspješno okončanje.

Odnos ljudskog i materijalno-tehničkog faktora oružane borbe

Razvoj ratne tehnike i tehnologije, proizvodnje i primjene naoružanja i vojne opreme odavno je ubrzan, a ubitačna snaga oružja je takva da je izgledalo da je u ratovodstvu došlo vrijeme da je čovjek, kao faktor rata, tek dodatak gotovo svemoćnom i suvremenom tehničkom sistemu. Uvođenjem kompjuteriziranih sistema izgledalo je da je čovjekova uloga i u odlučivanju i izboru optimalnih rješenja, od nekoliko mogućnih, značajno umanjena.

Iskustva iz suvremenih lokalnih ratova u vezi sa ulogom faktora oružane borbe — prije svega ljudskog i materijalno-tehničkog, naizgled su proturječna. Kao da daju za pravo i onima koji uporno i tvrdoglavo propagiraju uzmak čovjeka pred zastrašujućom ratnom tehnikom, što se može nazvati tehnokratskom orijentacijom, ali i onima koji zagovaraju suprotno gledište, prema kojem čovjek može sve, pa i da sa neodgovarajućom tehnikom rješava ratne zadatke, što se može nazvati subjektivističkim stanovištem.

Najočigledniji i najizrazitiji primjer odlučujućeg utjecaja ljudskog faktora u ratu, poslije našeg narodnooslobodilačkog rata i kineske revolucije (1924—1949), ispoljio se u vijetnamskom oslobodilačkom ratu protiv reakcionarnog režima u Sajgonu i oružanih snaga SAD i njihovih saveznika (1960—1975), posebno protiv Amerikanaca. U njemu su se, jedna naspram druge, našle jedna od vodećih svjetskih sila sa najsupериornijom ratnom tehnikom i tehnologijom i jedna od najnerazvijenijih zemalja svijeta. U tom ratu su, kao što je poznato, prvi put masovno primijenjeni helikopteri kao borbena i transportno sredstvo, čime je bila znatno povećana borbena pokretljivost američkih trupa. Upotrijebljena je čak i stratejska avijacija (bombarderi B-52) za neposrednu podršku kopnenih snaga i za tzv. *tepih bombardovanja* velikih prostorija. Osim toga, utrošeno je eksploziva koliko u cjelokupnom drugom svjetskom ratu, tako da se može reći da nije ostao nijedan kvadratni metar vijetnamske teritorije koji nije bio tučen. I pored toga, vi-

jetnamska oslobodilačka armija, transformirajući svoju unutrašnju organizacijsku strukturu i neprekidno prilagođavajući metode svojih borbenih dejstava, ne samo da je uspjevala da izbjegne uništavajuće udare, već i da sama nanosi protivniku takve udare, da mjesecima drži u opsadi utvrđene baze i da na kraju, kad su Amerikanci bili prinuđeni da napuste njihovu teritoriju, na spektakularan način izvedu strategijsku ofanzivnu operaciju protiv kolaboracionističkih snaga i oslobode zemlju. Razumije se da ta svojstva ljudskog faktora, koja su se manifestirala u tom oslobodilačkom ratu, nisu trajno data svojstva vijetnamskih oružanih snaga, već su se zasnivala na revolucionarnom i oslobodilačkom karakteru toga rata i ispoljavala kroz revolucionarnu ratnu vještinu. U aktuelnim događajima u Indokini taj odnos ljudskog i tehničkog faktora, kada je riječ o toj armiji, pokazuje se u drugačijem svjetlu.

Značaj ratne tehnike u izraelskoj agresiji na Liban 1982. godine bio je, bez sumnje, izvanredno veliki. Izraelci su gotovo u cjelini uništili sirijske raketne sisteme za protuvazдушnu odbranu na vatrenim položajima u dolini Al-Bika. Njihovi avioni, zapadnog porijekla, bili su nadmoćniji u borbi u vazдушnom prostoru od sirijskih, sovjetskog porijekla. To su iskoristili mnogi da ta iskustva ideološki racionaliziraju u dva smjera: *prvo*, navodno je zapadna tehnologija nadmoćnija od istočne, zbog čega su i poraženi branioци u Libanu. Naredne logičke i ideologizirane konsekvence ne treba ni izvoditi, jer je jasno kamo smjeraju; *drugo*, pred tehnologijom i ratnom tehnikom kakvom je raspolagao Izrael, a takvom može raspolagati svaki agresor, čovjek je nemoćan. U stvari, radilo se o različitim generacijama borbenih tehničkih sistema i različitom stepenu obučenosti posluga i neposrednog rukovodećeg kadra, iz čega su proizišle i značajne razlike u izboru i primjeni borbenih postupaka. Naime, Izraelci su raspolagali posljednjom generacijom američkih vazduhoplova, koje su, uz to, sopstvenim modifikacijama učinili još efikasnijim. Na drugoj strani, Sirijci su raspolagali starijim generacijama vazduhoplova, čija se inferiornost ogledala, prije svega, u manjem dometu borbenih sredstava koja se sa njih lansiraju. Uz sve to, Izraelci su imali na raspolaganju sopstvena i američka sredstva za detekciju (na primjer, avione sa ugrađenim sistemom *avaks*), što im je omogućavalo da lansiraju svoja raketna sredstva prije nego što budu uopće primijećeni.

U toj istoj agresiji ima primjera za obrnut red značaja faktora rata. Izraelci su raspolagali najmodernije opremljenim oklopno-mehaniziranim jedinicama, obučenim i uvježbanim za konkretne operacije i na konkretnim pravcima i objektima. Na drugoj strani, pro-

tiv sebe su imali, uglavnom, pješadijske sastave Palestinaca i liban-skih progresista, hrabrih i motiviranih da se bore do istrebljenja. Bez obzira na vrhunsku tehniku i obučenost, Izraelci se nisu usu-dili ući u Bejrut, jer bi morali pretrpjeti za njih i njihovo javno mnjenje neprihvatljive gubitke. Dakle, radi se o drugačijem, mno-go kvalitetnijem ljudskom faktoru, koji i lošijoj ratnoj tehnici daje mnogo kvalitetnija svojstva. Sigurno je da to iskustvo relativizira raniji stav o odlučujućem utjecaju ratne tehnike na ishod ratnih dejstava. Namjerno upotrebljavam termin relativizirati, stoga što se u toj agresiji i u mnogim drugim ratovima pokazalo da u borbi u vazдушnom prostoru i na moru materijalno-tehnički faktor ima izu-zetno veliki značaj i da se uloga ljudskog faktora ogleda, prije sve-ga, u optimalnom korišćenju mogućnosti tehničkog sredstva. U ko-pnenim operacijama situacija je sasvim drugačija.

Osim nesumnjivog značaja koji ima razlika u kvalitetu naoru-žanja i ratne tehnike za ishod borbenih dejstava, svi suvremeni ra-tovi su pokazali da je uloga ljudskog faktora najvažnija, a može biti i presudna. Tamo gdje je zakazala tehnika ne radi se o njezinoj apriornoj neefikasnosti u sudaru s tehnikom protivnika, već je osnovni uzrok to što je zakazao čovjek: ili po nivou obučenosti nije bio dorastao protivniku, ili je naoružanje i ratnu tehniku neade-kvatno (statično, uglavnom) upotrebljavao, ili je inicijativa i origi-nalnost ratne vještine bila na strani protivnika. Pokazalo se, nada-lje, da se i tzv. *zastarjela ratna tehnika* može vrlo uspješno primje-njivati u borbi ako se upotrebljava na pravi način i u odgovaraju-ćim borbenim uvjetima.

Ne treba zanemariti ni obratni utjecaj, koji je, također, suvre-mena ratna praksa pokazala. Ratna tehnika, ako je superiornija nad protivnikovom i ako se to vješto koristi u daljnjem razvoju i jača-nju kvaliteta ljudskog faktora rata, nesumnjivo veoma pozitivno utje-če na borbene sposobnosti i kvalitete ljudi. I obrnuto, ako se ne predu-zima ništa ili se ne preduzima dovoljno u obučavanju i osposobljava-nju ljudi i ako se ne pronalaze odgovarajući metodi borbenih dej-stava, ratna tehnika i materijalno-tehnički faktor ne samo da ne mogu biti optimalno iskorišteni nego i direktno negativno utječu na kvalitet ljudskog faktora, čime se negativne implikacije nerazvi-jenog materijalno-tehničkog faktora multipliciraju.

Na osnovu iskustava iz suvremenih ratova o odnosu ljudskog i materijalno-tehničkog faktora, može se zaključiti slijedeće: (1) uloga ljudskog faktora je presudna u svakom ratu; (2) materijalno-tehnički faktor snažno utječe na ishod ratnih dejstava, ali tek ako je usklađen s odgovarajućim obilježjima ljudskog faktora — obu-

čenošću, osposobljenošću, organiziranošću, motiviranošću, hrabrošću, odgovarajućom i originalnom ratnom vještinom koja odgovara obilježjima i vrijednostima naoružanja i ratne tehnike, prostora i vremena. Od nivoa te usklađenosti zavisiće efikasnost i funkcionalnost materijalno-tehničkog faktora rata i oružane borbe; (3) kada se radi o dejstvima na moru ili u vazdušnom prostoru, kvalitet ratne tehnike u međusobnom sudaru presudno je značajan. I u tim slučajevima kvalitet ljudskog faktora djeluje na opću efikasnost tehnike, ali su mu mogućnosti kompenziranja njezinih nedostataka mnogo manje nego u dejstvima na kopnu, gdje mu izvanredne uvjete obezbjeđuje uređeno zemljište i druge okolnosti.

Odnos napada i odbrane kao osnovnih vidova borbenih dejstava

Iskustva iz suvremenih ratova ponovno su aktuelizirala diskusiju o tome koji je vid dejstva nadmoćniji, a ta diskusija traje još od Klauzevicovih dana.⁵³ On je tvrdio da je odbrana jači vid dejstva, ali samo u negativnom smislu, jer se isključivo njome ne može osvojiti više od onoga što se posjeduje. I imao je pravo, jer je vatrena i udarna moć ofanzivnog oružja njegovog doba bila suviše mala da bi mogla anulirati ogromne prednosti koje je pružala sinteza vatre defanzivnih oružja i inženjerski uređenog zemljišta za odbranu. Na tome su se i temeljile suviše statične doktrine i rovovski karakter dejstava sve do kraja prvog svjetskog rata. Razumije se, ovdje to suviše uprošćeno navodim, tek toliko da bih stvorio metodičko uporište za diskusiju o odnosima napada i odbrane u suvremenim uvjetima.

Većina suvremenih doktrina su ofanzivne (ne mora to istodobno značiti da su i agresivne, jer je to politička, a ne vojna kvalifikacija upotrebe oružanih snaga). Osnovni nosilac te ofanzivnosti vojnih doktrina još od drugog svjetskog rata jeste sprega aviona i tenka. Danas tome treba dodati i helikoptere, kao manevarsko i borbeno sredstvo, projekte s nuklearnim bojnim glavama i raketne prenosnike, koji su u stanju razbiti svaku odbranu, bez obzira na to koliko je u inženjerskom smislu utvrđena. I konvencionalno naoružanje je danas takvo da može ozbiljno narušiti svaki odbrambeni sistem. Nema sumnje, sa teorijskog, doktrinarnog i materijalno-tehničkog stanovišta danas je sasvim jasno da je napad *nadmoćniji vid dejstva od odbrane*. Iskustva iz suvremenih ratova pokazala su da su mogućnosti suvremenog naoružanja i ratne tehnike izraženije

⁵³ Vidjeti njegovo navedeno djelo *O ratu*, str. 302—314.

u napadnim nego u odbrambenim dejstvima, odnosno da ofanzivna oružja odnose prevagu nad defanzivnim, ali ne u apsolutnom smislu i ne uvijek.

Bilo bi krajnje pogrešno zaključiti da je tehničko-tehnološki razvoj naoružanja i vojne opreme odbranu učinio neefikasnim vidom borbenih dejstava. U stalnom nadmetanju sredstava napada i odbrane (sredstava *prodiranja* i sredstava *presretanja*) dolazi do perioda kada se ona po efikasnosti izjednačavaju ili, čak, za kraće vrijeme, odbrambena sredstva ispoljavaju i veću efikasnost, a time i povećavaju mogućnosti odbrane kao vida borbenih dejstava. Samo se time mogu objasniti dvije činjenice: *prva*, da je u izraelsko-egipatsko-sirijskom ratu 1973. godine zbog efikasnosti sistema protuvazdušne odbrane, prvenstveno raketnih sistema, borbeni avijacija na obje strane bila praktički paralizirana i njezina uloga svedena na epizodnu, dok je u izraelskoj agresiji na Egipat, Jordan i Siriju 1967. godine bilo obrnuto. U kinesko-vijetnamskom graničnom sukobu 1979. godine nije čak ni upotrebljavana. Uloga avijacije je veoma ograničena i u iransko-iračkom ratu (počeo 22. septembra 1980. godine i još uvijek traje); *druga*, na prvi pogled apsurdna činjenica, vezana je upravo za iransko-irački rat. Naime, Irak je, prema svim raspoloživim podacima, tehnički superiornija strana, pa ipak je 2—3 godine u strategijskoj defanzivi. To znači da za odnos napada i odbrane nije odlučujući samo odnos napadnih i odbrambenih sredstava već i drugi činioci. Prema mom shvatanju, bitna su slijedeća dva: (1) odbrambena sredstva su jeftinija, a po efikasnosti se mogu približiti (u izvjesnim slučajevima čak i premašiti) efikasnosti napadnih sredstava; (2) zaštitna svojstva zemljišta i prirodnih i vještačkih objekata na njemu sve više dobijaju značaj srazmjeran povećanju razorne i ubojne moći oružja uopće, tako da se u praksi elemenat zaštite konstituirao kao kvalitativno novi elemenat manevra. Iskustva u vezi sa tim svojstvima odbrane kao vidom borbenih dejstava veoma su značajna za naš koncept odbrane.

Nema sumnje, međutim, da je tehničko-tehnološki razvoj povećao mogućnosti napada u odnosu na mogućnosti odbrane, ali je nije eliminirao. Svi suvremeni ratovi su pokazali da su narasle i mogućnosti odbrane kao vida dejstva. Dakle, može se reći da je očuvan tradicionalni odnos napada i odbrane u slijedećem: (1) napad je ostao glavni i odlučujući vid borbenih dejstava; (2) odbrana je nužan i nezamjenjiv vid borbenih dejstava, ali sa mnogo više pokretljivosti, manevra i aktivnosti u načinu upotrebe snaga, i (3) odbrana je uvijek u funkciji napada, bilo da mu stvara uvjete, bilo da obezbjeđuje njegovo izvođenje.

Taj već tradicionalni odnos napada i odbrane ne narušavaju povremene izmjene koje nastaju međusobnim rivalstvom na bojištu između ofanzivnih i defanzivnih oružja, odnosno sredstava prodiranja i presretanja. Svako napadno sredstvo izaziva, otkriva ili utječe na usavršavanje odbrambenih sredstava, i obrnuto. Inicijativa je, ipak, nesumnjivo na strani sredstava prodiranja, tj. ofanzivnih oružja, što se uklapa u shemu već uspostavljenog općeg odnosa napada i odbrane.

Neka iskustva vezana za promjene sadržaja oružane borbe i borbenih dejstava

Ta grupa iskustava za nas je među najvažnijima stoga što znatno doprinosi kompletiranju predstave o ratu i, naročito, o oružanoj borbi kakva i nas može zadesiti u općenarodnom odbrambenom ratu. Teško da može biti bitnih razlika u sadržajima borbenih dejstava, osim onoliko koliko na te sadržaje utječe specifičnost prostorno-vremenskog ambijenta u kome se dejstva izvode. Stoga se ta grupa iskustava može smatrati relevantnom i za našu doktrinu i ratnu vještinu.

Iskustva iz svih suvremenih ratova potvrđuju da smo dobro odmjerili kada smo u našoj *Strategiji oružane borbe* zapisali da će osnovni sadržaji oružane borbe ubuduće biti protuoklopna, protuvazдушna, protudesantna, protupješadijska i protuelektronska borba i zaprečavanje. U vezi sa tim, teško se u tim iskustvima može prepoznati nešto novo. Ali, zapaža se mnoštvo novina u načinu i intenzitetu ostvarivanja tih sadržaja, o čemu inače moramo veoma mnogo voditi računa.

U *protupješadijskoj borbi* sve više se povećava uloga novih oružja — helikoptera, koji su naoružani različitim vrstama naoružanja, pa i za dejstvo protiv pješadije. Osim toga, i suvremeni avioni su naoružani veoma efikasnim protupješadijskim sredstvima. Rasijavajuće vazduhoplovne bombe (tzv. klaster-bombe) i kasetni projektili izraziti su predstavnici oružja sa velikim brojem eksplozivnih fragmenata. Ta vrsta oružja ugrađuje se i u rakete i artiljerijske granate i tako se izvanredno povećavaju mogućnosti klasičnih sistema u vatrenoj podršci pješadije, odnosno u dejstvima protiv nje.⁵⁴

⁵⁴ Klaster-bombe i kasetne projektele Amerikanci su masovno upotrebljavali u Sjevernom Vijetnamu u ratu 1960—1975. godine. Ubojitost tih oružja stalno je usavršavana povećanjem eksplozivnog punjenja i broja fragmenata (kuglica) u jednoj granati, bombi ili nagaznoj mini. Tako je, na primjer, broj kuglica u jednoj artiljerijskoj granati povećan sa 3.000 na 15.000, a u

Za nas je to iskustvo značajno iz dva razloga. *Prvo*, moramo imati na umu opasnosti koje ta sredstva kriju za našu odbranu, s obzirom na to da će borbeni helikopteri biti, vjerovatno, masovno upotrebljavani u borbi protiv pješadije, posebno protiv partizanskih i teritorijalnih jedinica. *Drugo*, u sopstvenom razvoju i načinu upotrebe naših snaga u općenarodnom odbrambenom ratu moramo više računati na upotrebu borbenih helikoptera u svim vidovima i oblicima borbenih dejstava, naročito u operacijama na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Na taj način je moguće potpunije ostvariti sintezu vatre i pokreta kao elemenata manevra i u cjelini povećati pokretljivost i manevarsku sposobnost naših trupa i u uvjetima relativne ili apsolutne nadmoćnosti neprijatelja u vazдушnom prostoru.

U protuoklopnoj borbi helikopter naoružan protuoklopnim raketama postaje moćno sredstvo. Odlikuje se visokim manevarskim sposobnostima, iznenadnošću dejstava i tačnošću pogađanja ciljeva.

Budući da će se helikopter sve više uvoditi u organizacijsko-formacijski sastav kopnene vojske i da će biti često sredstvo na bojištu, kao i da će njegovo dejstvo sve značajnije utjecati na strukturu i efikasnost vatre u gotovo svim elementima sistema vatre, vjerovatno će se u strukturi oružane borbe i borbenih dejstava pojaviti nov sadržaj, koji bi se mogao nazvati *protuhelikopterska borba*. Iako to još nije teorijski i doktrinarno sankcionirano, sve više se među stručnjacima stječe uvjerenje da tu uspješnu borbu protiv helikoptera nije više moguće voditi samo u okviru sistema protuvazdušne borbe.

Elektronska sredstva u oba vida borbenih dejstava dolaze sve više do izražaja, pa protuelektronska dejstva postaju značajan element sadržaja suvremenih dejstava na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru. Upravo zbog sve većeg značaja protuelektronskih dejstava u suvremenom boju i operaciji, potencira se značaj razvoja vlastite tehnologije i modifikacije, prvenstveno u sistemu vođenja naj-suvremenijih borbenih sistema nabavljenih u inozemstvu da bi se učinili što manje osjetljivim na protuelektronska dejstva protivnika.

Uređenje zemljišta u svim njegovim vidovima dobija značajan srazmjerno povećanju preciznosti i efikasnosti vatre i povećanju

vazduhoplovnoj bombi i na 200.000 komada. Projektil koji se rasijava mase je oko 0,5—5 kg, rjeđe i do 15 kg, a pojedinačna kuglica 0,5 g. U trenutku dodira sa tkivom žive sile brzina kretanja parčadi, odnosno kuglica je oko 1.000 m/s, zbog čega su povrede izuzetno teške. One se još i uvećavaju uslijed dejstva udarnog talasa koji nastaje pri eksploziji, kada dolazi i do prskanja bubne opne ili unutrašnjih organa.

udarne moći napadačevih snaga. Navedeni značaj utvrđivanja u funkciji zaklanjanja teži da se konstituira kao zaseban element manevra. U budućnosti će, vjerovatno, zaklanjanje trupa njihovim dubljim »ulaskom« u zemlju i svestranim uređenjem položaja, bojišnoj, odnosno vojišnoj prostoriji, pa i ratištu u cjelini, dati novu prostornu dimenziju. Uporedo s tim, neprekidno će se povećavati značaj i druge dvije funkcije inženjerskog obezbjeđenja — rušenja i zaprečavanja, u funkciji ometanja pokreta snaga i sredstava i nanošenja gubitaka sve više mehaniziranim sastavima napadačevih snaga. Na osnovu dosadašnjih ratnih iskustava, zaprečavanje uopće, posebno minskoeksplozivno, preraslo je nivo obezbjeđujućih dejstava i poprimilo značaj borbenog sistema, koji u svojoj ukupnosti ima stratejsku važnost. Razumije se, to se odnosi na sve vidove i oblike borbenih dejstava, posebno na stratejsku odbranu. Otuda se nameće imperativna potreba da se funkcija uređenja zemljišta u sva tri naznačena vida što potpunije materijalizira organizacijsko-formacijski i u smislu što višeg stepena mehaniziranja radova za inženjerijsko uređenje i pripremu teritorije u cjelini, posebno odbrambenih rejonu, zona i pravaca.

Povećanje značaja nekih principa ratne vještine

Otkriće, razvoj i upotreba novih, suvremenijih i ubitačnijih oružja potenciraju značaj nekih principa ratne vještine. Iskustva iz suvremenih ratova pokazuju da su ti principi slijedeći: aktivnost i inicijativa, manevar, brzina dejstva i iznenađenje. Budući da je o iznenađenju bilo riječi u okviru pitanja o značaju strategije priprema, o njemu ću u ovom dijelu govoriti samo načelno i veoma kratko.

Aktivnost i inicijativa su imanentna svojstva ratne vještine. To su potvrdila iskustva iz gotovo svih suvremenih ratova.

Aktivnost i inicijativa nisu jednako zastupljeni kod obiju zaraćenih strana. Strana koja primjenjuje agresivnu doktrinu, uglavnom doktrinu tzv. munjevitog rata, pa i kada nije u cjelosti ostvarivana, nije imala suviše mogućnosti za ispoljavanje neke široke inicijative niti aktivnosti izvan uobičajenih i planiranih modela dejstava, koji su, uglavnom, ostajali u okvirima klasične ratne vještine. Strana koja je vodila oslobodilačko-revolucionarni i odbrambeni rat, bila je prinuđena da ispoljava punu aktivnost svojih snaga i inicijativu na svim nivoima. Cjelokupnim dejstvima te strane ti principi su davali bitno obilježje.

Aktivnost u suvremenim uvjetima podrazumijeva ne samo ofanzivna borbena dejstva već i stalno preduzimanje raznih mjera

kojima se situacija mijenja u vlastitu korist, makar i na malom prostoru i na najnižem nivou snaga. Na taj način stalna aktivnost na ratištu onemogućava nastanak prekida u intenzitetu ratnih dejstava, odnosno pauze za duže vrijeme, čemu agresor stalno teži. Njegov cilj je da ratna dejstva svede na nekoliko rješavajućih bitaka (ili čak jedne bitke) u kojima je on superioran, a da se ostalo vrijeme koristi za odmor, popunu i pripremu narednih dejstava. Iskustva iz svih suvremenih ratova pokazuju, kao pravilo, da se druga strana vrlo uspješno suprotstavljala takvim namjerama, i to akcijama na svim nivoima, u različito vrijeme i na prostoriji gdje agresor takva dejstva nije očekivao. Aktivnost shvaćena na taj način u funkciji je razvlačenja i trošenja snaga agresora na širokom prostoru, onemogućavanja njihove koncentracije i postepenog preotimanja operativne i stratejske inicijative.

Inicijativa je drugi pol aktivnosti. Jedno bez drugog ne mogu, jedno drugo uslovljavaju. Oslobodilačke i revolucionarne snage i snage koje vode odbrambeni rat, a inferiorne su u tehnici, naoružanju, oružanim snagama i njihovoj organizacijskoj izgrađenosti, zakonito moraju pokazivati visok stepen inicijative ako računaju na bilo kakav uspjeh u ratu. Iskustva pokazuju da su snage koje nisu pokazivale inicijativu, već su svoje ponašanje temeljile na strogoj subordinaciji, ne prilagođavajući se novonastaloj situaciji, redovno trpjele neuspjehe.

Aktivnost i inicijativu treba izdvojiti kao bitne principe suvremene ratne vještine, bez obzira na to što se nisu potvrdili kao iskustvo u svim suvremenim ratovima. U nekima od njih (na primjer, iransko-irački rat 1980. godine, svi izraelsko-arapski ratovi, indijsko-pakistanski rat 1971. godine) vođeni su na gotovo klasičan način, pa u vezi sa tim ne mogu biti primjer za ugledanje. Naime, zakonomjerno svojstvo suvremene oružane borbe, što su svi suvremeni ratovi frontalno-partizanskog tipa ubjedljivo potvrdili, jeste diskontinuitet fronta, bez obzira na to što su se vodila frontalna dejstva. U diskontinuitetu fronta dejstva se odvijaju po izdvojenim žarištima, u okruženju i poluokruženju. Nema ni klasičnog juriša, ni klasične vatrene pripreme napada, ni podrške. Veoma često ne funkcioniraju ni vatrena, ni taktička veza između dijelova iste jedinice i elemenata njezinog borbenog poretka. Takva situacija će zakonomjerno nametati potrebu za tim da jedinice svih nivoa ispoljavaju stalnu inicijativu i da samostalno traže izlaz iz postojeće situacije.

Manevar, kao sinteza pokreta, vatre, udara i zaklanjanja, pokazao se kao najefikasniji način dovodenja vlastitih snaga u naj-

povoljniji borbeni i operativni položaj u odnosu na protivnika. Dinamička komponenta manevra (pokret) pokazala se kao presudan uvjet za nanošenje odlučujućeg udara na jednom mjestu ili razgranatog udara istovremeno na više mjesta, ali i za izbjegavanje uništavajućeg udara protivnikove strane u nepovoljnim operativnim okolnostima. Iskustva iz suvremenih ratova su opovrgla pogrešno mišljenje da se uloga pojedinih elemenata manevra postepeno gubi ili, barem, umanjuje onoliko koliko jača vatra — njezina ubitačnost, struktura i, naročito, dometi vatrenih sredstava. Izgledalo je kao da nema potrebe za kompliciranim manevrima snagama kada se umjesto toga može uspješno ostvariti zadatak tzv. distancionim dejstvima svih vrsta. Ti ratovi su pokazali da je manevrar, shvaćen kompleksno, nezamjenjiv princip ratne vještine i upotrebe snaga, ali da sve više dobija i neke nove sadržaje. To se naročito odnosi na stranu koja je inferiorna u ratnoj tehnici.

U ostvarivanju manevra na bojištu izuzetan značaj imali su helikopteri. Pomoću njih su i napadač i branilac uspješno manevrirali snagama i posjedali nove položaje, ojačavali postojeće snage i zabacivali se u pozadinu, preskakali front i prirodne prepreke, snabdijevali, zbrinjavali i podržavali vatrom. Jednom riječju, manevrar je postao srž borbenih dejstava, njihovo stalno i značajno svojstvo.

Iznenadenje, kao princip ratne vještine, sačuvalo je svoj značaj, iako izgleda da su mu mogućnosti umanjene pojavom novih sredstava ratne tehnike, posebno sredstava za otkrivanje, čime su povećane njegove posljedice za stranu koja je bila iznenadena.⁵⁵ Sistemi za izviđanje, osmatranje i obavješćavanje, koji su kompjuterizirani, onemogućuju veoma brzo snimanje stanja i brzo i iznenadno pojavljivanje novih snaga i sredstava, što je više puta značajno utjecalo na ishod borbenih dejstava.

⁵⁵ Potcenjivanje ili zapostavljanje sistema oružja za protuvazдушnu odbranu može bitno utjecati na strategijsko iznenadenje. Potvrda za to su primjeri u posljednjim ratovima vođenim na Bliskom istoku: u izraelskoj agresiji na Egipat, Jordan i Siriju 1967. godine. Izraelci su za nepuna tri časa, vještini neutraliziranjem i izbjegavanjem sistema za protuvazдушnu odbranu, uništili ratno vazduhoplovstvo Egipta; u izraelsko-egipatsko-sirijskom ratu 1973. godine Egipćani su uspjeli da sa svojom protuvazдушnom odbranom nanesu ratnom vazduhoplovstvu Izraela velike gubitke, oborivši oko 105 borbenih aviona u toku prvog dana rata; u izraelskoj agresiji na Liban 1982. godine. Izrael je, koristeći najsuvremenija elektronska sredstva za izviđanje i ometanje, uz primjenu neočekivanih mjera i postupaka, potpuno uništio i izbacio iz upotrebe 17 baterija suvremenog sistema za protuvazдушnu odbranu tipa SAM-6 na položajima u dolini Al-Bika (to su oni isti sistemi koji su se u ratu 1973. godine pokazali izuzetno efikasnim!). Pri tome su, pored specijalnih aviona za protuelektronska dejstva tipa E-2C *hawkeye* sa sistemom *avaks*, upotrijebili i bespilotne letjelice, kao mamce, i najsuvremenije proturadarske rakete.

Iskustva iz suvremenih ratova pokazala su da je iznenađenje moguće postići po vremenu, mjestu, načinu dejstva, izboru cilja i objekata, te upotrebom novih ili modificiranih ratnih sredstava. U uvjetima djelovanja principa ograničenja, makar i uslovno, iznenađenje, kao posljedica jednostrane eskalacije rata i ratnih sredstava, veoma je realno. Na primjer, bombardiranje i raketiranje glavnih gradova u uvjetima poštovanja prećutnog sporazuma da se to ne čini, djelovalo bi kao iznenađenje, iako je prirodno da obje strane očekuju takav napad. Primjena novih, do tada nepoznatih ili nedovoljno poznatih sredstava ratne tehnike imala je velike efekte. Dakle, iznenađenje je i danas i sutra moguće i pored svih suvremenih sredstava i sistema detekcije pa je, otuda, i dalje veoma značajan princip ratne vještine.

Brzina dejstva, kao jedan od osnovnih principa ratne vještine, starijeg je porijekla, ali je njegov značaj višestruko potvrđen i iskustvima iz svih suvremenih ratova. Najmanje zakašnjenje pružalo je vanredne mogućnosti protivniku da dođe u povoljniji položaj i da efikasnije iskoristi prednosti sopstvene ratne tehnike i jedinica. Brzina je uslov svih drugih principa-aktivnosti, manevra i iznenađenja. Preduhitriti protivnika imperativ je suvremene oružane borbe. Brzinu dejstva, kao princip ratne vještine, potencirala su suvremena ratna sredstva. Ona su na bojištu toliko naglo i brzo mijenjala situaciju da je to zahtijevalo brzu odluku, pokret i dejstvo. Brzo i racionalno korišćenje vremena postalo je imperativ ponašanja svakog pojedinca, jedinice, borbenog i neborbenog sistema. Borba za vrijeme jedno je od bitnih načela suvremenih ratova. Ona je, svakako, posljedica povećane brzine dejstva. Na osnovu tih iskustava i tendencija u razvoju sredstava ratne tehnike projiciraju se u suvremenim doktrinama novi modaliteti munjevitog rata, u kojima se drastično skraćuje ratni proces.

Neka iskustva iz rukovođenja i komandovanja

Ne može se reći da su iskustva iz suvremenih ratova u toj oblasti brojna i neočekivana, ali ih svakako ima. Ona se, načelno, mogu grupisati u dvije osnovne grupe: iskustva vezana za osnovni princip funkcioniranja organizacijskog sistema i iskustva u primjeni tehničko-tehnoloških inovacija u sistemu rukovođenja i komandovanja. Ukratko ću komentirati neke momente u vezi s jednom i drugom grupom iskustava.

Za prvu grupu iskustava treba istaći da su se u suvremenim ratovima izdvojila dva osnovna principa funkcioniranja (razumije

se, i organiziranja) sistema rukovođenja i komandovanja: centralistički, koji se strogo zasniva na hijerarhijski uređenom sistemu organa rukovođenja i komandovanja i funkcioniranju po principu subordinacije i, drugi, koji podrazumijeva vođenje računa o principu *subordinacije*, ali nije strogo centralistički ni po formi, ni po funkcioniranju. On je kombinacija primjene principa direktivnog komandovanja i principa samoinicijative. Bez posebnog obrazlaganja zna se da je prvi način (centralizirani) zastupljen u armijama izgrađenim na principu stajaće vojske (većina je bila takva), a drugi u armijama revolucionarno-milicijskog tipa (na primjer, Palestinci, revolucionarni pokret u Nikaragvi, Vijetnam u ratu 1960—1975. godine). Nema potrebe da posebno obrazlažem prednosti i nedostatke jednog i drugog, jer to nije ni tema ovog dijela rasprave. Želim u vezi sa tim ukazati samo na najznačajnija iskustva.

U vezi s drugom grupom iskustava treba istaći da je tehničko-tehnološka baza rukovođenja i komandovanja znatno narasla. Zasićenost komandi tehničkim sistemima nametnula je nove metode rada. Najveća novina u tome sistemu nastala je u nekim tehnički visoko opremljenim oružanim snagama (na primjer, Izrael i SAD). Instaliranjem sistema (*awacs*)⁵⁶ može se reći da se došlo do suvremenog letećeg komandnog mjesta — automatiziranog komandnog mjesta u vazдушnom prostoru, iz koga se automatski snima stanje, uočavaju i identificiraju objekti, i o tome šalju parametri neophodni za dejstvo po varijanti koja nudi najvjerojatnije uništenje ciljeva. Korišćenjem specijalnih aviona za protuelektronska dejstva, posebno onih opremljenih sistemom *avaks* — najsuvremenijeg elektronskog sistema za izvršavanje izviđačko-obavještajnih zadataka, supersile mogu da se miješaju i odlučnije utječu na krajnji ishod sukoba zaraćenih strana.

⁵⁶ Od velikog broja specijalnih aviona za protuelektronska dejstva zemalja članica NATO navodim samo neke tipove: *E-2C hawkeye*, *boeing E-3A awacs*, *EC-130*, *EB-66*, *U-2C*, *SR-71A*, *EA-6*, *EC-121*, *S-24*, *PD-908*, *EF-111A*, *EA-6B*, *BF-11*, *F-46* i drugi, dok iz šireg arsenala aviona za tu namjenu zemalja članica Varšavskog ugovora izdvajam: *IL-38E*, *An-12E*, *Tu-16E*, *Tu-114*, *Tu-126*, *MiG-21R* i dr.

Radarski avionski sistem *E-3A avaks* za osmatranje iz vazdušnog prostora čini oko 18 adaptiranih aviona putničke verzije *boeinga* 707. Ima ugrađen sistem za dopunjavanje u vazdušnom prostoru gorivom, mazivom, kiseonikom i drugim tečnostima. Posadu sačinjavaju četiri člana, a u trupu se nalaze radna mjesta za 13 operatora raznih specijalnosti za korišćenje i održavanje elektronske opreme. Sa početnim punjenjem goriva (oko 70 t) može da ostane u vazdušnom prostoru na visini 9.000 m oko 11,5 h. Sa te visine može da otkriva ciljeve u vazdušnom prostoru na udaljenosti od 350 km. Istovremeno može da prati 600 ciljeva i da obradi podatke za presretanje do 100 ciljeva. Smatra se da će životni vijek sistema *avaks* biti do 2000. godine.

Neka iskustva iz suvremenih ratova u oblasti logističke podrške

Iskustva u toj oblasti veoma su brojna i raznovrsna. Mnoga su od ranije poznata i samo potvrđena, a neka su, pak, nešto novijeg datuma ili se, barem, u tako oštroj formi nisu ranije ispoljavala.

Radi preglednijeg i metodičnijeg izlaganja svrstaću ih u dvije osnovne grupe: iskustva koja se odnose na spoljnu logističku podršku i iskustva koja se odnose na logističku podršku borbenih dejstava unutar svake zemlje i oružanih snaga posebno.

Spoljna logistička podrška

Visok intenzitet borbenih dejstava, koji je posljedica usavršenih sredstava ratne tehnike, njihove razorne moći, masovne zasićenosti jedinica ratnom tehnikom itd., uslovio je veoma brzo trošenje materijalno-tehničkih resursa zaraćenih strana. Opremljenost suvremenih armija velikim količinama složene ratne tehnike ne samo da je kvantitativno povećala njihove potrebe u materijalnim sredstvima već je i kvalitativno izmijenila njihovu strukturu i izazvala pojavu novih i izmijenila ulogu ranijih vrsta snabdijevanja.

Dakle, kao konstanta se može istaći da nivo materijalnih potreba stalno raste. To ilustriraju slijedeći podaci: dok je 1959. godine za jednu diviziju trebalo 32 kg materijalnih sredstava po čovjeku dnevno, a 1969. godine 75 kg, sada je za svakog čovjeka neophodno doturiti dnevno čak 100 kg. U toku pripreme jedne armijske operacije obim dotura pogonskog goriva je oko 5.000 t, a za izvođenje jedne napadne operacije troši se prosječno 10.000 t. Taj podatak nešto ublažava činjenica da rezervoari suvremenih tenkova, kao glavnih potrošača pogonskog goriva na bojištu, zapremaju 1.600 kg, što je dovoljno za oko 400 km radijusa (oko 350 kg na 100 km), a to je približno jednako dubini jedne armijske operacije. Također se cijeni da bi u suvremenoj napadnoj operaciji bilo utrošeno oko 9.000 t municije. Prema približnom proračunu suvremene armije vojnog bloka za napadnu operaciju troše oko 500.000 t materijalnih sredstava. Kada se, pak, to sve sagleda za oružane snage u cjelini, i tome dodaju ogromna ratna razaranja privrednih kapaciteta i infrastrukture, nije teško zaključiti da se radi o ogromnim količinama materijalno-tehničkih i drugih materijalnih sredstava koje jedna zemlja mora obezbijediti za potrebe ratnih oružanih snaga i društva u cjelini. Možda je u vezi sa tim interesantan i podatak da se, prema nekim računicama, ukupni troškovi napadne operacije Izra-

ela u južnom Libanu, bez troškova blokade Bejruta i izdržavanja okupacionih trupa, cijene na oko 2,5 milijardi američkih dolara. A to je samo mali dio ukupnih troškova te ratne avanture. Može se samo pretpostaviti koliko košta rat između Irana i Iraka, koji je odavno izgubio svaki vojni, pa čak i politički smisao, a iz dana u dan odnosi mnoge ljudske živote i ogromna materijalna sredstva.

To je samo gruba skica ogromnih materijalnih rashoda koje mora podnijeti svaka zaraćena strana. Iskustva iz suvremenih ratova pokazala su da se materijalni resursi zaraćenih strana veoma brzo »istope«. Tako su, i pored brižljivih priprema za rat, s manjim ili većim odstupanjima, i Izrael i Egipat u ratu 1973. godine za jedanaest dana iscrpili sve rezerve municije. Očevidno je, dakle, da nijedna zaraćena strana ne može računati na visok intezitet borbenih dejstava — a samim tim ni na visok stepen uništavanja materijalnih resursa — za duže vrijeme bez dodatnih izvora sredstava za pokrivanje ratnih potreba. Ta sredstva se iz inozemstva obezbjeđuju na dva načina: odgovarajućim trgovinskim aranžmanima s inozemnim partnerima i kao inozemna pomoć. I jedan i drugi vid ekonomskih odnosa s inozemstvom u ratu je skopčan s mnoštvom velikih problema.

Trgovina s inozemstvom je ograničena mnogim faktorima. *Prvo*, svaki agresor, kao jedan od sadržaja proširenog ratnog procesa, nastoji na svaki način da žrtvu agresije *izolira* od okruženja, bilo blokadom glavnih prilaza (ako je to prostorno moguće) ili različitim vidovima uvjetovanja ekonomske i trgovinske suradnje žrtve i njezinih potencijalnih partnera. *Drugo*, radi se o veoma skupim sredstvima koja treba platiti, a zaraćene strane, zna se, nemaju mnogo deviznih rezervi, jer su ih iscrpile u prethodnim ratnim pripremama.⁵⁷ *Treće*, za trgovinu s inozemstvom treba stvoriti odgovarajuće pretpostavke: saobraćajnice na izlazu iz zemlje i bezbjednost saobraćaja na prilazima svojoj teritoriji, što nikada nije sigurno i odgovarajuću infrastrukturu u zemlji (prihvat, istovar, uskladištenje, distribucija), što traži odgovarajuće snage za obezbjeđenje.

Pomoć iz inozemstva je također vezana za mnoštvo ograničenja, koja mogu imati nesagledive negativne implikacije. *Prvo*, ino-partneri su spremni da pomognu samo ako se to uklapa u njihove

⁵⁷ O kako skupim sredstvima se radi svjedoče slijedeći podaci: jedno avio-polijetanje taktičkog lovca *F-15C eagle*, bez ubojnih sredstava koja se utroše u borbi, košta Izrael u agresiji na Liban 1982. godine 15.400 dolara; čas plovibde patrolnog broda 1.800 dolara; motočas tenka 500 dolara. Jedna tenkovska granata košta 400 dolara, artiljerijska granata kalibra 175 mm 1.100 dolara itd.

strategijske interese, ili ako se radi o prijateljima. *Drugo*, suradnja i pomoć idu samo do granice koja ne ugrožava odnose inopartnera s *protivničkom* zaraćenom stranom. *Treće*, pomoć treba uputiti i prihvatiti, a to znači da se mora obezbijediti prolazak morskim putem ili vazdušnim koridorom, odnosno vazdušnim mostom od davao- ca do primaoca pomoći, a to znači prolazak kroz morske zone koje kontrolira protivnik ili njemu naklonjene zemlje, ili prelet tuđe teritorije, što podliježe međunarodnim i nacionalnim ograničenjima svake zemlje. *Četvrto*, to je povoljan način da se u međusobne su- kobe trećih zemalja i u njihove unutrašnje stvari i odnose miješaju drugi, prije svega velike sile, što je ujedno i najnegativnije u tome odnosu. Tim svojim miješanjem one su u stanju da kontroliraju sukobe i da davanjem, smanjenjem ili otkazivanjem pomoći dozi- raju njihov intenzitet i bitno utječu na njihov ishod.

Taj problem treba sagledavati i u vezi s nastojanjem velikih sila da pojačaju vojno prisustvo širom svijeta. Time što su zaraće- ne strane zavisne o inozemnoj materijalno-tehničkoj pomoći, a ne- ke se zemlje u regionu gdje se vodi rat smatraju ugroženim, velike sile iznuđuju baze za razmještaj svojih vojnih efektivna ili, pak, dijela svoje vojne infrastrukture, kadra i borbenih dijelova za za- štitu radi prihvata i kontroliranja funkcioniranja lanca materijalne pomoći. Pomoć te vrste, najčešće, uvjetovana je obećanjima i aran- žmanima o budućem političkom i vojnom ponašanju zemlje koja traži i prima pomoć. Svakako, radi se o metodi koji se nepovoljno odražava na državni suverenitet zaraćenih strana i onih koje sma- traju da u sukob mogu biti uvučene, kao i o metodi dodatnog pri- tiska velikih sila na svijet i svjetska zbivanja. Uz sav oprez od mo- gućnih negativnih posljedica spoljne logističke podrške, pokazalo se da zaraćene zemlje koje imaju stabilnu unutrašnju situaciju i uspje- šno vode oružanu borbu mogu računati na takvu podršku bez opasnosti da izgube svoju nezavisnost i suverenitet. U postojećoj međunarodnoj konstelaciji odnosa moguće je takvu podršku obe- zbijediti preko trećih (prijateljskih, nesvrstanih, nezavisnih i neu- tralnih) zemalja — oružjem, opremom i materijalnim sredstvima najrazličitijeg porijekla. Uvjet su ili sopstvena finansijska sred- stva za plaćanje, ili krediti solidarnosti prijateljskih zemalja.

Unutrašnja logistička podrška

Problemi te djelatnosti veoma su brojni — od stvaranja ratnih materijalnih rezervi putem mirnodopske proizvodnje i ekonomskih aranžmana s inozemstvom (u miru), preko obezbjeđenja odgovara-

juće infrastrukture i smještaja materijalnih sredstava i tehnike u njezinim kapacitetima, do distribucije cjelokupnih materijalnih resursa do njihovih korisnika, što je, inače, poznato kao sistem pozadinskog obezbjeđenja oružanih snaga. Tu je još i ratna proizvodnja materijalnih dobara neophodnih za rat, održavanje i remont tehničkih materijalnih sredstava, zatim sistem otkupa (ili drugi vidovi popune) materijalnih potrošnih dobara od stanovništva, ratni plijen i dr.

O kakvim se, u ratu, problemima funkcioniranja toga veoma složenog sistema radi nije potrebno naglašavati. Umjesto toga, ističem da su iskustva iz suvremenih ratova pokazala da je proces zadržavanja materijalnih rezervi i revitalizacije tehničkih sredstava, prije svega sistema oružja i borbenih vozila, bio toliko složen i otežan da je to dovodilo ozbiljno u pitanje mogućnost nastavljanja ratnih dejstava. U najoštrijoj formi postavio se problem municije i rezervnih dijelova za pojedine sklopove sredstava ratne tehnike. Veličinu tog problema najbolje ilustrira podatak da danas suvremene armije svijeta u svojim katalogima i tehničkoj evidenciji imaju od 800.000 do 1.000.000 stavki raznih rezervnih dijelova. I kada bi se to sve moglo obezbijediti proizvodnjom, putem pomoći ili trgovinom, distribucija do korisnika i postupak revitalizacije sklopova i sistema bio bi spor, kompliciran i neizvjestan. Slijedeći veliki problem čine pogonsko gorivo i municija, što se ispoljilo u svim suvremenim ratovima i dovodilo do pada intenziteta ratnih dejstava. Veoma složenim proces logističke podrške u suvremenim ratovima činilo je i zbrinjavanje povrijeđenih i oboljelih. Teško da je ijedna zaraćena strana taj problem bila u stanju riješiti sama, bez pomoći sa strane.

Svi problemi u domeni logističke podrške ovdje su razmatrani s njihovog operativno-pozadinskog i vojno-političkog aspekta. Međutim, objekti i kapaciteti logističke podrške u suvremenim ratovima bili su veoma često objekti napada i jedne i druge strane. To je dodatni problem — problem zaštite objekata i materijalnih sredstava, koji moraju rješavati učesnici sukoba. On se u jednako oštroj formi postavlja i za branioca i za napadača. Branilac ima više mogućnosti da za zaštitu koristi uvjete vlastitog prostora i stanovništva, a napadač za to ima bolje tehničko-tehnološke uvjete. Zaraćene strane će, svakako i ubuduće za to morati odvajati znatan dio svojih operativnih snaga i tako slabiti svoj tzv. borbeni dio. Za male zemlje, koje se za odbrambeni rat pripremaju na svojoj teritoriji, veoma su vrijedna iskustva iz suvremenih ratova o ranjivosti sistema logističke podrške jedinica i ustanova oružanih snaga agresora,

Veoma značajno pri razmatranju iskustava iz suvremenih ratova iz domene logističke podrške svakako je i utvrđivanje pravovremenih materijalnih priprema za rat i ratna dejstva u okviru planiranih i predviđenih ratnih ciljeva. Zemlja koja je za to bila spremna mogla je računati na uspjeh, dok sve drugo o čemu je govoreno može imati značaj podrške vlastitog sistema ratnih materijalnih priprema. Značaj pravovremenih materijalnih priprema za rat, preciziranje, organiziranje i svestrane normativno-planske, organizacijsko-kadrovske i funkcionalne pripreme cjelokupnog sistema logističke podrške ratnih dejstava osobito se zaoštava za zemlje koje se pripremaju za dugotrajni rat vlastitim snagama. Obezbjedjivanje odgovarajućih materijalnih pretpostavki neophodan je uvjet za ostvarivanje takve strategijske koncepcije. To iskustvo naša strategija uzima u obzir da bi se obezbijedilo da naša praktička sistem-ska rješenja budu uvijek takva da se problem logističke podrške dejstva u općenarodnom odbrambenom ratu ne ispoljava kao faktor koji ograničava ili, čak, onemogućava realiziranje koncepcije općenarodne odbrane, nego kao faktor na kojem se grade uspjesi. Pri tome je veoma značajno da za svaki sistem i program tražimo odgovarajuću alternaciju, za slučaj da nešto u predviđenom rješenju zataji, i tako isključimo bezizlazne situacije.

(Iz knjige admirala flote Branka Mamule „Savremeni svijet i naša odbrana”, izdanje Vojnoizdavačkog zavoda, Beograd 1985)

SUMMARY

SOME EXPERIENCES FROM CONTEMPORARY WARS

On the basis of an analysis, the author points out that the contemporary wars have shown some changes in conceiving the relationship between the war and politics. In all its aspects and phases, in its preparatory phase in particular, war is becoming not only an instrument of politics but also its element, even a factor. Thus the war and politics merge to a unique process of politics.

As military-strategic experiences from contemporary wars, the author analyses in particular: the strategy of preparations for war and its influence to the possibilities for attaining surprise at the strategic and operational levels; the relationship between the human and material-technical factors of the armed struggle; the relationship between the attack and the defence as the basic types of combat operations; some experiences in connection with the

changes that have occurred in the contents of the armed struggle and combat operations; the increase of significance of certain principles of the art of war; and some experiences from the command and control domain.

In the closing part of the article the author analyses also some experiences from the domain of logistical support: experiences from the logistical support of a country from abroad; experiences concerning the logistics within the country and the combat service support within its armed forces.

A particular emphasis is placed on the significance of studying of contemporary wars, whereat we should try to discover new trends of development of military technical skills, of the art of war and of strategic concepts of belligerent sides, their advantages and disadvantages in their practical realization in war. The knowledge and lessons thus acquired should be utilized for the purpose of upgrading the theory and practice of general national defence and social self-protection of the SFRY. While so doing we must take into account the diversity of circumstances in which wars are being waged, the uniqueness of conditions in which they are started and are being waged, and of processes that make their contents.

RESUME

SUR QUELQUES EXPERIENCES DES GUERRES A L'EPOQUE MODERNE

Sur la base de ses analyses, l'auteur du présent article estime que les guerres modernes ont révélé certains changements dans l'appréhension du rapport entre la guerre et la politique. Sous tous ses aspects, dans toutes ses phases, notamment dans ses préparatifs, la guerre devient non seulement un moyen mais aussi partie intégrante, voire un facteur de la politique. Ainsi la guerre et la politique convergent-elles vers un processus politique unique.

A titre d'exemples des expériences stratégiques et militaires faites dans les guerres à l'époque moderne, l'auteur précise, en vue de l'analyse, particulièrement: la stratégie des préparatifs de guerre et l'impact que celle-ci peut avoir pour permettre une surprise stratégique et opérationnelle; rapport des facteurs humain et matériel-technique de la lutte armée; rapport entre l'attaque et la défense en tant que principaux aspects des actions de combat; quelques expériences se rapportant aux changements des contenus de la lutte armée et des actions de combat; intérêt accru de certains principes de l'art de la guerre; quelques expériences du domaine de la direction et du commandement.

A la fin, l'auteur analyse certaines expériences du domaine de la logistique, à savoir: expériences concernant le soutien logistique venu de l'extérieur et expériences se rapportant au soutien logistique aux actions de combat au sein de chaque pays, notamment au sein des forces armées.

L'auteur souligne particulièrement l'intérêt d'étudier les guerres modernes pour tenter d'identifier les nouvelles tendances dans le développement de l'art militaire, des techniques et des conceptions stratégiques des parties belli-

гэрантэ, лэ авантажэс эт лэ инквэнэнтэс дэ лэурэ рэалізатэснэс дэнс лэ прэцэссус дэ гуэррэ. Сур лэ басы дэ коннаиссансэс эт дэс энсэйнэмэнтэс а рэтэнэр ил конвэнт дэ прэмувуэр лэ тэорэе эт лэ пратэку дэ лэ дэфэнсэ популярэ гэнэралізэе эт дэ л'аутэ-протэктэон сэциалэ дэ лэ RSFY. Сэла фэйсант, л'он сэ дойт дэ консidéрэр лэ дивэрситэ эт лэ дэфэрэнсэ дэс сиркостансэс дэнс лэскуллэс сэ фонт лэс гуэррэс а л'эпоку мэдрэнэ, лэ натурэ эн прынсипэ иррэвэрсиблэ дэс кондэитэонс куй сонт а лэур оригинэ эт куй лэур конфэрэнт лэурс контэнус эт динamikэ.

Р Е З Ю М Е

О НЕКОТОРОМ ОПЫТЕ СОВРЕМЕННЫХ ВОЙН

На основанин анализа современных войн автор подчеркивает, что в толковании взаимоотношения войны и политики произошли некоторые изменения. Война во всех аспектах, во всех фазах, специально в фазе подготовки становится не только средством, но и составной частью, даже фактором политики. Таким образом война и политика соединяются в единый политический процесс.

Как военно-стратегический опыт современных войн, автор особому анализу подвергает: стратегию приготовлений к войне и ее влияние на возможность достижения стратегической и оперативной внезапности; соотношение человеческого и материально-технического факторов вооруженной борьбы; соотношение наступления и обороны как основных видов боевых действий; некоторый опыт, связанный с изменениями содержания вооруженной борьбы и боевых действий; рост значения некоторых принципов военного искусства; некоторый опыт управления и командования.

В конце автор подвергает анализу некоторый опыт в области тыловой поддержки, а именно: опыт, относящийся к внешней тыловой поддержке и опыт, относящийся к тыловой поддержке боевыми действиями внутри каждой страны и вооруженных сил отдельно.

Автор подчеркивает значение изучения современных войн, при чем надо стремиться к тому, чтобы обнаруживать новые тенденции в развитии военной техники, военного искусства и стратегических концепций воюющих сторон, достоинства и недостатки в их практической реализации в военном процессе. На основании приобретенных сознаний, нужно развивать теорию и практику всенародной обороны и общественной самозащиты СФРЮ. При этом надо учитывать разнообразие и различия в обстоятельствах, в которых ведутся войны, и принципиальную неповторимость условий, в которых они возникают и ведутся, а также и процессов, составляющих их содержание и динамику.